

## **МІЛІТАРНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА В ЛЕГІОНІ УСС (1914–1916 РР.)**

**Сусь Вікторія,**

здобувачка вищої освіти першого рівня  
історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного  
університету імені Володимира Гнатюка  
e-mail: victoriia2003@gmail.com

Науковий керівник: **Валіон Оксана,**

кандидат історичних наук, доцент

кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства  
Тернопільського національного педагогічного  
університету імені Володимира Гнатюка

На початку ХХ ст. воєнні катаклізми суттєво змінили суспільну динаміку, впливаючи на всі сфери життя, у тому числі на соціальний статус жінок. Замість традиційних ролей, що обмежувалися домом і родиною, вони почали активно долучатися до громадських і навіть військових процесів. Незважаючи на численні бар'єри, зокрема соціальні та культурні, брали участь у бойових діях, що стало справжнім викликом тогочасним уявленням про гендерні ролі. Перші значущі підтвердження цього явища спостерігалися під час Першої світової війни, зокрема у контексті участі жінок в складі легіону Українських Січових Стрільців (УСС).

Проблематика мілітарного досвіду українського жіноцтва актуальна і сьогодні, в умовах російсько-української війни. Адже жінки поряд із чоловіками показують приклади мужності, героїзму та відваги, захищаючи нашу землю.

Створення УСС у 1914 р. як підрозділу австро-угорської армії було знаковою подією для українського національного руху. Це формування не лише відновило збройну боротьбу за незалежність, а й стало символом нового політичного усвідомлення, що визнавало прагнення до самостійності. Українські січові стрільці виступали національним символом боротьби за незалежність, а їх внесок у визвольний рух залишився важливим аспектом історії [6, с. 87].

У 1914 р. в легіоні було створено окрему жіночу бойову одиницю, яка стала першим військовим підрозділом у Європі, що складався виключно з жінок. Це було унікальне явище на той час, що підкреслювало важливість жіночої участі в боротьбі за національну незалежність. До цього

підрозділу долучилося 34 жінки, які пройшли весь шлях Першої світової війни, зробивши суттєвий внесок в історію української армії [1, с. 192].

Формування мілітарного досвіду українського жіноцтва та початок їх активної участі у військовому русі можна простежити вже у 1911 р., коли Іван Чмола, на той час студент Львівської політехніки, заснував Пласт – перший український скаутський рух. Вже на початку цього руху в його складі були дівчата, серед яких Олена Степанів, Софія Сидорович, Ганна Дмитренко, Марія Якимович та інші, що свідчить про початок зміни соціальних ролей в українському суспільстві [3, с. 56].

У січні 1914 р. було створено організацію «Січові Стрільці II», у складі якої сформували жіночий підрозділ – чоту, що об'єднувала 33 жінки. Вони проходили вишкіл, організований за зразком підготовки регулярних військових частин. Після складання урочистої присяги учасниці отримали спеціальні стрілецькі відзнаки, що засвідчували їх офіційне зарахування до лав українського війська [4, с. 12].

Мотиви та шляхи, якими потрапляли на фронт, варто розглядати крізь призму їх особистих історій, внутрішніх переживань і численних труднощів, що супроводжували цей процес. Яскравим прикладом є випадок із життєпису Олени Степанів. Під час підготовки документів для участі у військових діях вона звернулася до фотографа, вдягнена у чоловічий одяг, що викликало підозру щодо її намірів приховати свою стать. Це призвело до затримання поліцією. Завдяки втручання Володимира Старосольського вдалося уникнути серйозних наслідків і продовжити шлях до фронту. Цей епізод виразно ілюструє складнощі, з якими стикалися жінки, прагнучи вступити до війська, а також упередження, що панували в суспільстві відносно їх ролі у бойових діях [2, с. 122].

Цікаво й те, що різні джерела подають відмінні версії того, як саме О. Степанів потрапила на фронт. У своїх мемуарах вона описує конфлікт із інспекційним офіцером на львівському вокзалі як один із моментів, що ускладнили її шлях. Водночас в інтерв'ю, яке вона дала віденській пресі у 1915 р., Олена зазначає іншу версію – мовляв, її відправлення на передову було пов'язане з наказом, але їй спершу відмовили у виїзді через коротке волосся, що суперечило звичному уявленню про жіночий вигляд.

Ці свідчення демонструють, що для жінок шлях до фронту був не лише фізично важким, а й психологічно виснажливим. Їм доводилося долати не лише формальні бар'єри, а й глибоко вкорінене упереджене ставлення з боку чоловіків, зокрема командирів, які часто не сприймали їх як повноправних учасниць бойових дій. Труднощі, з якими зіштовхувалися, прагнучи воювати, були частиною ширшої картини соціальних стереотипів і обмежень, характерних для тогочасного уявлення [8].

Така ситуація характерна не лише для України, але й для інших країн, особливо намагання змінити своє місце в армії, долаючи опір традиційних гендерних норм. В Україні ж, завдяки таким особистостям, як Олена Степанів, відбувся важливий крок до того, щоб жінки змогли активно брати участь у військових діях і довести свою здатність до служби на рівних із чоловіками.

Жіноча чота УСС активно брала участь у боях Першої світової війни, зокрема у 1915 р., коли підрозділ брав участь у бою під Семиківцями. Бій очолила хорунжа Софія Галечко, яка стала першою українкою, що здобула офіцерське звання. Це є значущим підтвердженням високого рівня довіри до її професіоналізму. Впродовж боїв жінки займали передові позиції, що призводило до значних втрат у їх лавах. Однак внесок діячок у захист українських територій не залишився непоміченим [7, с. 87].

Особливий героїзм жінки легіону проявили під час боїв за гору Маківка, де їх мужній виступ отримав офіційне визнання у вигляді нагород. Олена Степанів та Софія Галечко стали першими, хто був у листопаді 1914 року нагороджений медаллю «За хоробрість», що підкреслювало важливість внеску в боротьбу за незалежність України.

Одним із вагомих напрямів мілітарного досвіду була участь жінок у військовій розвідці. Використання їх як розвідниць і зв'язкових стало важливою стратегією, особливо через здатність проникати непомітно через бойові лінії та потрапляти у тил ворога. Це дозволяло ефективно отримувати важливу інформацію та передавати її до командування, що суттєво підвищувало оперативність розвідувальних операцій. У таких умовах жінки могли діяти швидше і менш помітно, ніж чоловіки, що було важливим фактором у веденні військових операцій.

Однією з найвідоміших розвідниць легіону Українських Січових Стрільців стала Ірина Кузь, яка здобула славу за свою відвагу під час боїв на горі Маківка. Вона захопила у полон російських солдатів і отримала важливі документи, що стали ключовими для подальших військових операцій [9].

Іншим пріоритетним напрямом була служба у санітарних частинах, де вони виконували надзвичайно важливу роль, часто в умовах, що не відповідали стандартам безпеки та гігієни. Представниці, які входили до складу товариства «Січові Стрільці II», працювали у польових шпиталях, пересувних лазаретах та на фронтових потягах, де їм доводилося стикатися з антисанітарними умовами, браком ліків та перев'язувальних матеріалів. Поряд із медичними сестрами, вони виконували функції помічниць лікарів, а в окремих випадках – лікарів, хоча інколи не мали відповідної медичної підготовки.

Попри обмежену медичну освіту, жінки виявляли значну відданість своїй справі, часто рятуючи життя солдатів під час боїв. Водночас високий рівень ризику, зокрема через розповсюдження тифу серед

військових, не оминув і санітарок. Багато з них помирали від цього небезпечного захворювання, що підкреслює їх самопожертву та героїзм, з якими виконували свої обов'язки.

Австрійський журналіст Франс Мойнер назвав участь жіноцтва у війні одним з «романтичних чудес» Першої світової війни. Він високо оцінював звиягу українських воячок, підкреслюючи їх відважний внесок у військові операції. Імена та портрети відомих «усусусок» – жінок, що стали частиною легіону Українських Січових Стрільців, регулярно з'являлися на сторінках австрійської преси, що свідчить про широкий резонанс і захоплення цією унікальною роллю. Мойнер акцентував на їх рішучості та героїзмі, які, на його думку, стали важливою частиною історії цієї війни [10].

Жіноча чота в легіоні Українських Січових Стрільців не мала формального визнання та статусу. Впродовж 1915–1916 рр. жінок було повністю усунено з фронту через загальну заборону, введену в австрійській армії. Ситуація ще більше ускладнилася після того, як О. Степанів потрапила в російський полон, що негативно позначилося як на моральному, так і на політичному стані. Перебування на фронті було ускладнене також через гендерні стереотипи, встановлені командуванням австрійської армії. Важливим фактором було упереджене ставлення до українських військових формувань з боку австрійського й угорського командного складу, що суттєво обмежувало їх можливості.

Зазначимо, що під час Першої світової війни роль жінок у збройних силах різних країн суттєво відрізнялася залежно від національного контексту.

На відміну від більшості країн, де вони виконували переважно допоміжні функції, українки в УСС були безпосередньо залучені до бойових дій, де кристалізувався їх мілітарний досвід. Не лише служили як медики чи зв'язкові, а й брали участь у розвідувальних операціях, виконували бойові завдання на передовій і навіть здобували офіцерські завдання – факт, майже безпрецедентний для тогочасної Європи. Визначними постатями стали Олена Степанів, Софія Галечко та Анна Дмитерко – перші жінки, які офіційно стали офіцерками у регулярному війську [5, с. 89].

У Британії жінки переважно були медичними сестрами, волонтерками і представницями адміністративного персоналу. Їх діяльність зосереджувалася на підтримці армії в тилу, через що вони не були включені до активних бойових частин. Деякі з них працювали як військові кореспондентки або брали участь у громадських ініціативах, однак військових звань, схожих до українських жінок-офіцерок, не отримували.

У Росії також жінки здебільшого служили в тилу – переважно як медсестри або задіяні у технічних службах. Хоча в окремих випадках вони

брали участь у бойових діях (наприклад, як снайперки), проте їх статус залишався нижчим за чоловічий, а офіцерських посад вони майже не обіймали. Системної інтеграції у бойові частини не відбувалося.

**Висновки.** Таким чином, українські жінки в складі УСС стали винятком серед загальноєвропейської військової практики того періоду. Їх мілітарний досвід, участь у бойових діях, здобуття офіцерських звань та активна роль у боротьбі за національне визволення демонструють високий рівень визнання та залучення до збройної боротьби в Україні – значно ширший, ніж у Великій Британії чи Російській імперії.

Участь жіноцтва у легіоні під час Першої світової війни стала важливою віхою у зміні гендерних ролей в українському суспільстві. Ці жінки, які брали активну участь у бойових діях, не лише довели свою здатність до рівноправного служіння в армії, а й стали важливими символами героїзму і відданості справі національної незалежності. Їх роль на фронті, зокрема в бойових операціях, розвідці і медичній допомозі, стала важливою частиною українського військового руху. Попри труднощі, з якими стикалися при вступі в армію через гендерні стереотипи та соціальні обмеження, участь в УСС змінила уявлення про можливості жінок у військовій справі.

Цей досвід можна порівняти з іншими країнами, де роль жінок обмежувалася підтримкою або медичними функціями, що підкреслює унікальність українського контексту. Жіноча чота УСС стала першим в Європі військовим підрозділом, що складався виключно з жінок, демонструючи важливі зміни в історії військової служби і соціальних ролей того часу. Таким чином, їх історія є важливим кроком до рівноправ'я і ширшого визнання внеску українського жіноцтва у військові дії, що, безумовно, вплинуло на подальшу еволюцію жіночої участі в армії та національній боротьбі.

Сьогодні, під час російсько-української війни, мілітарний досвід українського жіноцтва знову набувається. Адже у Збройних Силах України служать понад 40 тисяч жінок. Вони виконують не лише медичні обов'язки, а й активно беруть участь у бойових операціях на лінії фронту. Як і колись жінки, сучасні українки відважно боронять свою державу та народ від російського імперіалізму. Нині становище у війську значно краще в юридичному та соціальному аспектах, ніж в умовах Першої світової війни, і це здебільшого є заслугою їх попередниць. Хоча процес подолання гендерних упереджень у військовій сфері ще триває, спостерігається суттєвий прогрес у цьому напрямку.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Лазарович М.В. Чин легіону Українських січових стрільців на Тернопіллі (друга половина 1915 – початок 1918 р.). Bohdan Books, 2023. 224 с.

2. Крокун-Баранова А. П. Витоки ідеї військової підготовки жінок в Україні. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. 2022. № 58. С. 41–49.

3. Смирнов І.Ф., Любіцева О.О., Цуй Чж. Олена Степанів – офіцер УСС та УГА, український дипломат, географ, геологіст. *Вісник КНУ ім. Т. Г. Шевченка*. 2021. №1/2 (78/79). С. 19–25.

4. Швидченко Т.М. Жінки у боротьбі за українську державність у 1917–1921 рр. *Українознавство*. 2019. №4 (73). С. 8–24.

5. Байдак М. С. Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалі Галичини 1914–1924 рр.). Дис. ... канд. істор. наук. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017. 308 с.

6. Байдак М. П. Жінка із фронту (на матеріалах особових джерел Галичини періоду Першої світової війни). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»*. 2014. №1(2). С. 191–198.

7. Вільде І. П. Олена Степанів колись і тепер. *Жіноча доля*. 1939. Ч. 9/10. 26 с.

Втеча і повернення: українки в лавах Січових стрільців. *Україна Модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. URL: [https://uamoderna.com/md/baidak-women-and-war/?utm\\_source=chatgpt.com](https://uamoderna.com/md/baidak-women-and-war/?utm_source=chatgpt.com) (дата звернення 31.03.2025 р.)

8. Жінки в Легіоні УСС та УГА виборювали не лише незалежність країни. *Аргумент*. URL: <https://argumentua.com/stati/zhinki-v-legioni-uss-ta-uga-viboryuvali-ne-lishe-nezalezhnist-kraini> (дата звернення 01.04. 2025 р.)

9. Жіноча чота легіону Українських Січових Стрільців. *Тернопільщина*. URL: <https://irp.te.ua/zhinocha-chota-legionu-ukrayins-ky-h-sichovy-h-stril-tshiv/> (дата звернення 02.04.2025 р.)